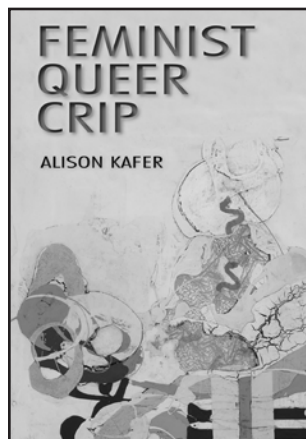

QUEER- VAMMAISTUTKIMUKSEN KYBORGINEN POLITIIKKA

Touko Vaahtera

**Alison Kafer (2013) *Feminist, Queer, Crip*.
Bloomington: Indiana University Press, 258 s.**

Alison Kafer on yhdysvaltalainen kulttuurintutkija, jonka työ keskittyy sukupuoleen, seksuaalisuuteen ja vammaisuuteen. Hänen vuonna 2003 ilmestynyt artikkelinsa "Compulsory Bodies: Reflections on Heterosexuality and Able-bodiedness" oli yksi ensimmäisistä julkaisuista, joissa queer-tutkimuksen ja vammaistutkimuksen rajapintoja ja yhteisyyttä nostettiin selvästi esiin. Tuossa tekstissä Kafer luki Adrienne Richin (1980) kuuluisaa artikkelia "Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence" kysyen kuinka ei-vammaiset feministit voisivat huomioida näkökulmansa osittaisuuden ja asemansa kulttuurisen ensisijaisuuden. Tekstissään Kafer hahmottaa vammattomuutta pakollisen heteroseksuaalisuuden kaltaisena kulttuurisena pakkona, joka kehystää sekä vammaisten että ei-vammaisten kokemuksia. Samalla hän kehitti toisen kulttuurintutkimuksellista vammaistutkimusta tekevän teoreetikon, Robert McRuerin, vastikään esittelemää käsitettä pakollinen vammattomuus (*compulsory able-bodiedness*). Kaferin ensimmäinen monogra-

fia *Feminist, Queer, Crip* on siis odotettu teos queer-vammaistutkimuksen kentälle.

Queer-vammaistutkimus eli crip-teoria tarkoittaa Kaferin ajallisuutta teoretisoivassa teoksessa pyrkimystä tutkia, millä keinoin ja minkälaisin oletuksin ei-konventionaaliset kehot ja seksuaalisuudet tulevat artikuloituiksi ajallisuutta koskevilla kulttuurisissa teksteissä. Kaikissa kirjan luvuissa Kafer tuo yhteen eri genreihin kuuluvia kulttuurisia tekstejä ja analysoi näiden tekstien oletuksia kehoista ja ajallisuudesta. *Feminist, Queer, Crip* -teoksessa tarkastellaan queer-tutkimuksen ajallisuuskeskustelua (Edelman, Muñoz, Halberstam), oletuksia paremmasta tulevaisuudesta lääketieteen käytäntöjä käsittelevissä teksteissä, feministisiä utopioita sekä vammaisliikkeiden ja feminististen liikkeiden suhdetta toisiinsa lisääntymistä ja selektiivistä aborttia koskevilla keskusteluissa.

Sen lisäksi että Kafer analysoi oletuksia kehoista erilaisissa kulttuurisissa teksteissä, hän muokkaa ajallisuuden konteksteihin kuuluvia ymmärryksiä kehoista teoretisoimalla näitä konteksteja queer- ja vammaistutkimuksen näkökulmista. Tätä tekniikkaa, joka lävistää koko kirjan, voidaan nimittää artikulaatioksi. Stuart Hallin (1996) mukaan artikulaatio tarkoittaa kulttuurintutkimuksen teoriassa analyysitapaa, joka kiinnittää huomiota siihen, kuinka valtasuhteet kehystävät kulttuurisia ilmiöitä ei-deterministisellä tavalla.

Kafer (2012) on aikaisemmin analysoinut samankaltaisella otteella *devotee*-ilmiötä, jossa eivammaisten ihmisten halujen kohteina ovat nimenomaan vammaiset ihmiset, usein amputoidut naiset. Tässä yhteydessä hän korosti, kuinka *devotee*-ilmiössä vammaisen keho esitetään toiseuttavasti kun vammaisuus sinänsä nähdään eroottisesti puoleensa vetävänä ominaisuutena. Kuitenkin Kafer (2012) esittää, että koska ableistisessa kulttuurissa vammaisen keho pääsee harvoin esille eroottisena, *devotee*-ilmiö myös mahdollistaa toisille vammaisille ihmisille kulttuurisia kuvia ja tekstejä, joiden kautta voi peilata omaa kehoa. Lopulta *devotee*-ilmiön ympärillä esiin tuleva vammaisuus voi mahdollistaa monimutkaisempia tulkintoja kehoista ja seksuaalisuuksista kuin mihin *devoteet* eli vammaisten ihailijat itse välttämättä pyrkivät. Tässä tekstissä Kafer (2012) kuvaa metodologiaan

Gordionin solmun jättämisenä solmituksi. Hän siis jättää *devotee*-kulttuuriin liittyvät ongelmat vaille yksinkertaista ratkaisua ja tuomalla esiin analyysissään yhä uusia tulkintoja *devotee*-ilmiöstä hän saa sen näyttäytymään yhä monimutkaisempaan. Kafer (2012, 349) esittää, että hänen analyysinsä pyrkii välttämään ehdottomia vastauksia kulttuuriin ongelmiin. Myös *Feminist, Queer, Crip* -teosta luonnehtii tämä ehdottomien vastausten karttaminen ja välttämättömien seurausten löytäminen eli metodologisesti essentialismista erottautuminen (Kafer 2013, 121).

Feminist, Queer, Crip artikuloi Donna Harawayn kyborgin figuuria queer-vammaistutkimuksen näkökulmista. Kaferin mukaan kyborgin figuuri ei liity vammaisuuteen pelkästään sen takia, että osa vammaisista ihmisistä käyttää jokapäiväisessä arjessaan teknologioita kehojensa jatkeina. Sen sijaan kyborgin figuuri on hyödyllinen hahmo queer-vammaistutkimukselle koska se haastaa ajatuksen kehojen erillisyydestä politiikasta ja fantasian ulkopuolisuudesta ristiriitaisilla tavoilla toimiviin teknologioihin. Kyborgin figuuri kyseenalaistaa fantasian puhtaudesta ja viattomuudesta. Näin se tekee mahdolliseksi Kaferille analysoida apuvälineteknologioiden yhteyksiä aseiden valmistuksessa käytettyihin teknologioihin ja transsukupuolisten strategista lääketieteellisten diagnoosien käyttöä. Lääketieteen teknologioita tarvitsevat ihmiset eivät voi ylläpitää fantasiaa ulkopuolisuudesta teknologioihin.

Kyborgin politiikka, joka ei pyri puhtauteen ja joka ei näe teknologiaa joko hyvänä tai pahana, kehystää myös Kaferin analyysia selektiivisestä abortista. Vammaisaktivistit ja -tutkijat ovat jo pitkään analysoineet sikiöseulontoja käytäntöinä, jotka liittävät lisääntymisen konventionaalisten ja hyödyllisiksi käsitettävien kehojen vaalimiseen (Suomessa esimerkiksi Meskus 2009). Samanaikaisesti osa konservatiiveista, jotka pyrkivät rajoittamaan aborttioikeutta, ovat alkaneet käyttää vammaisliikkeiden retoriikkaa omiin tarkoituksiinsa. Aborttioikeutta puolustaessaan osa feministeistä on puolestaan käyttänyt oletusta vammaisuudesta itsestään selvästi vältettävänä. Kafer analysoi tätä keskustelua pyrkien hahmottamaan liittoutumia vammaisaktivistien ja feministien välillä. Lisäksi hän kysyy, minkälaisia vaihtoehtoisia tapoja olisi artikuloida

lisääntymisoikeuksia aikana, jona aborttioikeus ja vammaisten ihmisten itsemääräämisoikeus eivät ole itsestään selviä.

Vammaistutkimuksen kontekstissa on sekä hyödynnetty että haastettu 1970-luvulla kehitettyä vammaisuuden sosiaalista mallia. Sosiaalisen mallin mukaan vammaisuus on yhteiskunnallisesta syrjinnästä ja esteellisestä ympäristöstä syntyvä tila eikä kehojen ominaisuus. Sosiaalinen malli on syntynyt kritiikkinä hegemoniselle yksilöä ja lääketieteellisiä interventioita korostavalle näkökulmalle, jossa vammaisuus paikannetaan pelkästään kehoon. Kafer kommentoi sosiaalista mallia tavalla, joka nojaa puhtaudesta ja ulkopuolella olosta erottautuvaan kyborgiseen näkökulmaan. Hän haastaa sosiaalista mallia esittämällä, että sosiaalisen mallin tulkinta vammaisuudesta marginalisoi niitä vammaisia ihmisiä, jotka haluavat parannuskeinoja vammoihinsa ja jotka kokevat vammaisuutensa rajoitteena. Kafer nimittää näkökulmaansa poliittis-relationaaliseksi malliksi. Poliittis-relationaalinen näkökulma vammaisuuteen politisoi paitsi vammaisten yhteiskunnallisen aseman (niin kuin myös sosiaalinen malli) myös vammaisuuden lääketieteelliset tulkinnot. Ammentaen feministisen tieteentutkimuksen näkökulmista se kysyy, kuinka vammaisuuden lääketieteelliset ymmärrykset liittyvät laajempiin yhteiskunnallisiin tilanteisiin ja keille vammaisille ihmisille lääketieteelliset hoidot ovat saavutettavissa.

Vammaisuuden sosiaalista mallia kritisoinut vammaistutkija Tom Shakespeare (2006) on esittänyt, että vaikka rakennettua ympäristöä voidaan muuttaa saavutettavammaksi, sosiaalinen malli on riittämätön kun tarkastellaan luonnon ympäristöä. Näin ollen Shakespearen mukaan luonnon ympäristössä vammaiset ihmiset ovat aina huonommassa asemassa kuin ei-vammaiset. Kuitenkin Kaferin mukaan lääketieteen lisäksi vammaistutkimus voisi politisoida myös sen mikä näyttäytyy luontona. Tällöin kysymykseksi muodostuu, kuinka oletus kyvykkyydestä kehystää kertomuksia ihmisen ja luonnon välisestä vuorovaikutuksesta ja minkälainen toiminta ylipäänsä näyttäytyy vuorovaikutuksena luonnon kanssa. Kafer kiinnittää huomiota siihen, kuinka ihmisen ja luonnon ympäristön vuorovaikutuksesta kerrotaan usein tavalla, jossa sinnikäs vaeltaja pon-

nistelujen kautta saavuttaa päämääränsä luonnossa. Luonto näyttäytyy tällöin valloitettavana maastona, jonne ihminen vaikeuksien kautta pääsee. Kaferin (2013, 142) mukaan olisi kuitenkin mahdollista ”lähestyä luontoa tappion ja epävarmuuden kautta”. Vammaisuus rajoitteena ei ole siis pelkästään oletus, joka kehystää vammaisuuden lääketieteellisiä ja yksilöiviä näkökulmia. Se on myös mahdollisuus artikuloida uudella tavalla ihmisen ja luonnon välisiä suhteita. *Feminist, Queer, Crip* on kiinnostava teos paitsi vammais- ja queer-tutkijoille, myös feministisestä tieteentutkimuksesta, posthumanistisista lähestymistavoista, transtutkimuksesta ja feministisestä metodologiasta kiinnostuneille.

Touko Vaahtera toimii tohtorikoulutettavana Helsingin yliopistossa AGORA – For the Study of Social Justice and Equality in Education -yksikössä.
touko.vaahtera@helsinki.fi

KIRJALLISUUS

- Hall, Stuart (1996) *On Postmodernism and Articulation. An Interview with Stuart Hall.* (Edited by Lawrence Grossberg). Teoksessa Morley, David & Chen, Kuan-Hsing (toim.) *Stuart Hall: Critical Dialogues in Cultural Studies.* New York: Routledge, 131–150.
- Kafer, Alison (2003) *Compulsory Bodies: Reflections on Heterosexuality and Able-bodiedness.* *Journal of Women's History* 15:3, 77–89.
- Kafer, Alison (2012) *Desire and Disgust: My Ambivalent Adventures in Devoteism.* Teoksessa McRuer, Robert & Mollow, Anna (toim.) *Sex and Disability.* Durham: Duke University Press, 331–354.
- Meskus, Mianna (2009) *Elämän tiede. Tutkimus lääketieteellisestä teknologiasta, vanhemmuudesta ja perimän hallinnasta.* Tampere: Vastapaino.
- Rich, Adrienne (1980) *Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence.* *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 5:4, 631–660.
- Shakespeare, Tom (2006) *Disability Rights and Wrongs.* New York: Routledge.